

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

อาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมถือเป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศที่ร้ายแรงซึ่งอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลอาญาระหว่างประเทศ อันเกิดจากการประมวลหลักการทางด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในเวลาสงครามของตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกฎข้อบังคับเฮกกว่าด้วยการเคารพกฎหมายและจารีตประเพณีในการทำสงครามบนบก ค.ศ. 1907 (The Hague Regulations Respecting the Laws and Customs of War on Land : Annex of The Hague Convention IV 1907) พิธีสารเจนีวาว่าด้วยการห้ามการใช้ในการทำสงครามเกี่ยวกับการทำให้หายใจไม่ได้ การใช้พิษ หรือแก๊สอื่นๆ และวิธีการทางแบคทีเรียในการทำสงคราม ค.ศ. 1925 (The Geneva Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare 1925) อนุสัญญาเจนีวาฉบับลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 ทั้งสี่ฉบับ พิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวาฉบับลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ประสบภัยจากขัดกันทางกำลังทหารระหว่างประเทศ ค.ศ. 1977 (พิธีสารฉบับที่ 1) (The Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts 8 June 1977 "Protocol I") หรือพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวาฉบับลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ประสบภัยจากการขัดกันทางกำลังทหารที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ ค.ศ. 1977 (พิธีสารฉบับที่ 2) (The Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts 12 December 1977 "Protocol II")

โดยข้อบทหลักที่สำคัญตามธรรมนูญกรุงโรมที่มุ่งคุ้มครองสิ่งแวดล้อมไว้โดยเฉพาะคือ ข้อ 8 วรรค 2 (b) (iv) ที่กล่าวว่า "การละเมิดอย่างร้ายแรงอื่นๆ ต่อกฎหมายและจารีตประเพณีที่ใช้บังคับในการขัดกันทางกำลังทหารระหว่างประเทศ ภายในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่การกระทำดังต่อไปนี้... การสังหารโดยเจตนาให้โจมตีโดยรู้ว่า การโจมตีเช่นนี้จะยังผลให้... เกิดความเสียหายอย่างกว้างขวาง ในระยะยาว และร้ายแรงต่อสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเป็นการกระทำเกินความจำเป็นเมื่อเปรียบเทียบกับความได้เปรียบทางทหารที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมและโดยตรงอันได้คาดหมายไว้" ซึ่งข้อบทนี้ยังคงมีปัญหาในเรื่องของการตีความของคำต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กว้างขวาง (widespread) ระยะยาว (long-term) ร้ายแรง (severe) และความจำเป็นทางทหาร (military necessity) เป็นต้น นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมที่ข้อบท

หลักคุ้มครองเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (natural environment) ซึ่งปัญหาขอบเขตของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติว่ามีขอบเขตเพียงใดก็เป็นปัญหาที่สำคัญ ซึ่งไม่ได้มีการให้คำนิยามไว้ โดยเฉพาะแต่อย่างใด ส่วนข้อบทที่เกี่ยวข้องก็จะเป็นการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในความหมายสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ตามคำว่าทรัพย์สิน (property) รวมถึงการกระทำต่อสิ่งแวดล้อมที่มีผลถึงสุขภาพของมนุษย์

นอกจากนี้การนำหลักการทั่วไปของกฎหมายอาญามาปรับใช้กับการดำเนินคดีอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมก็เป็นเรื่องที่เกิดความสงสัยว่าหลักประกันความยุติธรรมทางอาญาจะสามารถเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด หากเรื่องสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นเรื่องที่ยังไม่มีความชัดเจนว่ามีขอบเขตเพียงใด รวมถึงสามารถนำกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ มาใช้อุดช่องว่างหรือตีความกรณีที่ธรรมนูญกรุงโรม องค์ประกอบความผิดทางอาญาและระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความและพยานหลักฐานมิได้บัญญัติไว้ อันขัดกับหลักความชอบด้วยกฎหมายในกฎหมายอาญา (principle of legality) ที่ได้ประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่กล่าวว่าบุคคลจะไม่มี ความผิดและไม่มีโทษทางอาญาหากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ซึ่งการสร้าง ความชัดแจ้งต่างๆ ของตัวบทธรรมนูญกรุงโรมนี้ก็สามารรถเกิดขึ้นได้โดยการแก้ไข เพิ่มเติมตัวบทตามช่องทางที่ธรรมนูญกรุงโรมได้เปิดให้สามารถแก้ไขได้ต่อไป

อย่างไรก็ตามศาลอาญาระหว่างประเทศยังคงมีบทบาทในทางระหว่างประเทศที่สำคัญในปัจจุบันที่จะใช้คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในเวลาสงคราม ไม่ว่าจะจากข้อบทหลักหรือข้อบทที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นฐานความผิดในเรื่องอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม และกระบวนการของศาลอาญาระหว่างประเทศที่จะนำตัวผู้ที่กระทำความผิดมาลงโทษ โดยอาศัยความร่วมมือทางอาญาของประเทศรัฐภาคีธรรมนูญกรุงโรม ตลอดถึงมาตรการเยียวยาความเสียหายของศาลอาญาระหว่างประเทศที่สร้างหลักประกันให้กับผู้ที่เสียหาย

การดำเนินคดีกับปัจเจกชนที่กระทำความผิดอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมในศาลอาญาระหว่างประเทศนี้มีลักษณะที่สำคัญที่ทำให้ปัจเจกชนที่ถึงแม้ว่าจะเป็นระดับผู้นำของประเทศนั้นๆ ก็ไม่สามารถหลุดพ้นความรับผิดชอบได้โดยการกล่าวอ้างว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำของรัฐ หรือตนได้กระทำไปในนามของรัฐในลักษณะของศาลถาวร (permanent court) ที่เสริมเขตอำนาจ (complementary) ทางอาญาของศาลภายในประเทศต่างๆ ซึ่งแน่นอนการที่รัฐต่างๆ จะสามารถอาศัยศาลอาญาระหว่างประเทศในการดำเนินคดีได้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมเสียก่อน ซึ่งการเข้าเป็นภาคีนี้ทำให้ศาลอาญาระหว่างประเทศสามารถเข้ามาดำเนินคดีแทนศาลภายในของประเทศรัฐภาคีได้ ในกรณีที่รัฐภาคีไม่สมัครใจ หรือไม่

สามารถที่จะทำการสืบสวนสอบสวน หรือฟ้องร้องดำเนินคดีได้อย่างแท้จริง ซึ่งหากรัฐภาคีไม่ต้องการให้มีการแทรกแซงอำนาจทางตุลาการแล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องเร่งสร้างมาตรฐานกฎหมายและศาลภายในของตนให้สอดคล้องกับศาลอาญาระหว่างประเทศและมาตรฐานสากลอันเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศด้วย

โดยในส่วนของประเทศไทยหากจะมีการดำเนินการเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงรูปแบบการออกกฎหมายภายในรองรับพันธกรณีภายใต้ธรรมนูญกรุงโรม และปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภาคสงครามซึ่งย่อมเกี่ยวข้องกับกฎหมายทหารอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ให้สอดคล้องกับธรรมนูญกรุงโรม ทั้งนี้เพื่อมิให้ถูกหยิบยกขึ้นกล่าวอ้างได้ว่าประเทศไทยได้ละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศและเพิ่มเติมกฎหมายให้สามารถดำเนินคดีกับอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันการถูกแทรกแซงอำนาจทางตุลาการ หากประเทศไทยไม่ประสงค์ให้ศาลอาญาระหว่างประเทศเข้ามาดำเนินคดี

หากประเทศไทยยังไม่มีความพร้อมในเรื่องการดำเนินคดีอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ศาลอาญาระหว่างประเทศอาจเป็นศาลที่ช่วยเสริมเขตอำนาจศาลภายในของประเทศไทยได้ในกรณีที่เกิดอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมในการนำตัวผู้ที่กระทำความผิดมาลงโทษโดยอาศัยข้อบทฐานความผิดและเครือข่ายความร่วมมือทางอาญาของประเทศรัฐภาคี ตลอดจนมาตรการเยียวยาความเสียหายและความช่วยเหลือจากเงินกองทุนที่สมัชชารัฐภาคีได้มีการจัดตั้งขึ้น นอกจากนี้การนำเอามาตรการทางอาญามาใช้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญประการหนึ่ง ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีได้เข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมก็ตาม เนื่องจากมาตรการทางอาญาเป็นรากฐานของการพัฒนาความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศที่จะนำตัวปัจเจกชนผู้ที่กระทำความผิดอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาคดีและลงโทษ โดยเฉพาะการนำมาพิจารณาคดีในศาลทหาร

การนำประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมมาใช้ประกอบการพิจารณาการเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมนั้น เห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์มากกว่าเสียประโยชน์หากประเทศไทยดำเนินการเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรม เนื่องจากประเทศไทยเองมิได้เป็นประเทศที่มีนโยบายทางทหารที่จะรุกรานประเทศอื่น ดังนั้นการที่ปัจเจกชนของประเทศไทยจะถูกดำเนินคดีในศาลอาญาระหว่างประเทศคงมีโอกาสดังกล่าวเกิดขึ้นได้น้อยมาก ซึ่งหากเปรียบเทียบกับกรณีในประเทศไทยอาจเป็นผู้เคราะห์ร้ายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว เห็นได้ว่าโอกาสที่ประเทศไทยจะเป็นผู้เคราะห์ร้ายสามารถเกิดขึ้นได้มากกว่า

ทั้งนี้การพิจารณาเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมต้องนำประเด็นเรื่องอื่นมาพิจารณาประกอบด้วยนอกเหนือจากเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะประเด็นในเรื่ององค์พระมหากษัตริย์ของประเทศไทยตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 8 บัญญัติว่า “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้”

ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใดๆ มิได้”

มาตรา 10 บัญญัติว่า “พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย”

ซึ่งหากพิจารณาแล้วผลเสียหาที่มีมาแก่ประเทศไทยมีมากกว่าผลดีที่จะได้รับแล้วก็คงเป็นการลำบากในการดำเนินการเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรม แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาในเรื่องอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมภายใต้ธรรมนูญกรุงโรมก็มีประโยชน์ในแง่ที่เห็นได้ว่าแนวความคิดในเรื่องสิ่งแวดล้อมในเวลาสงครามได้เกิดขึ้นแล้วและมีอยู่อย่างไร ซึ่งได้รับการยอมรับจากนานาประเทศในระดับหนึ่งแล้ว โดยได้มีการเสนอให้มีการยกย่องอนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 5 ว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในเวลาขัดกันทางกำลังทหาร (Convention on the Protection of the Environment in Time of Armed Conflict “Fifth Geneva”) ซึ่งแนวความคิดพื้นฐานที่ใช้ในการยกย่องยอมเป็นหลักการเดียวกันกับอาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมนูญกรุงโรมที่เกิดจากการประมวลหลักการพื้นฐานของตราสารระหว่างประเทศในเรื่องสิ่งแวดล้อมในเวลาสงคราม